

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20**О - 59****УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379**

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне: РДГУ, 2005. – 155 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

Загалом, соціалізація як цілісне явище у всій сукупності об'єктивних і соціальних умов вимагає, насамперед, подолання типової для масової практики недооцінки соціального (макро – і мікро-) середовища в житті людини, що призводить у традиційній педагогіці до фетишизації виховного процесу, до педагогічного волюнтаризму і, оскільки ні школа, ані яка-небудь інша установа не здатна самостійно вирішити проблеми формування бажаних рівнів розвитку особистості й індивідуальності. Конкретна освітня установа завжди має достатні лише для неї потенційні можливості у розв'язанні проблеми соціалізації. Ці можливості завжди можуть оптимізуватися, якщо колектив педагогів, використовуючи інноваційні виховні технології, поєднують свою діяльність у чіткій системі з іншими факторами впливу на конкретну особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бим-Бад Б.М., Петровский А.В. Образование в контексте социализации // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 3-8.
2. Кон И. С. Социализация и воспитание молодежи // Новое педагогическое мышление. – М.: Педагогика, 1989. – С. 191-205.
3. Левківський М.В. Історія педагогіки: Підручник. – 2-е вид. доп. – Київ: Центр навч. л-ри, 2005. – 370 с.
4. Cole M. Cultural Psychology. Cambridge, Mass., L. (England): The Belknap Press of Harvard University, 1996. – P. 134.
5. Nelson, K. Cognition in a Script Framework. In: J.H. Flavell and L. Ross (eds.) Social Cognitive Development. Cambridge: Cambridge University Press, 1981, – P.101.
6. Miller P.H. Theory of Developmental Psychology. NY; Freeman, 1993. – P. 421.

Резюме. *Анализируется проблема социальной зрелости старшеклассника в контексте социокультурного подхода. Обсуждаются основные механизмы формирования этого наиболее важного социального феномена.*

Ключевые слова: *социальная зрелость, социокультурный подход, когнитивно-ориентированный подход, интер – и интракультурный контексты социализации, этнокультурация.*

Summary. *The problem of social growing of senior pupil in the context of sociocultural approach is analysed. The main mechanisms of this important social phenomenon are discussed.*

Key words: *social grownup, sociocultural approach, cognitive oriented approach, inter – and intracultural contexts of socialization, ethnoculturalisation.*

Одержано редакцією 06.09.2005

УДК: 37.034-053.6

Л.І. НЕЧИПОРУК

ФОРМУВАННЯ НООСФЕРНОЇ МОРАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Резюме. *В статті акцентується увага на екологічному вихованні як основі формування ноосферної моральної позиції особистості, вирізняються напрями, методи та прийоми становлення екологічної культури старшокласників.*

Ключові слова: *ноосферна моральна позиція, ноосферні цінності, екологічна культура.*

Постановка проблеми: XXI століття поставило людство перед усвідомленням необхідності змін світосприйняття і переоцінки цінностей, що відбувається під безпосереднім впливом загрози фізичного самознищення людства та усвідомленням необхідності збереження природи. В сучасному суспільстві Природа починає розглядатися як цілісний живий організм, частиною якого є сама людина, і перебудова якого людиною може проходити лише в чітко окреслених межах. Розвиток ноосферного світорозуміння, перетворення його на повсякденну норму соціальної поведінки – головний зміст формування моральної культури, яка є найвищим проявом еволюції біосфери, її закономірною функцією, а люди – “культурним згущенням” на поверхні планети, головною геологічною і історичною силою [1,14].

Нове розуміння Буття потребує і принципово нового типу особистості – з гуманним внутрішнім світом, спрямованим на позитивне сприйняття себе і довкілля, зі свідомим прагненням до саморозвитку й самовдосконалення. “Необхідність глибокої зміни людини постає не тільки як етична чи релігійна вимога, не тільки як психологічна потреба, обумовлена патогенною природою існуючого нині соціального характеру, але і як обов'язкова умова фізичного виживання роду людського.” – зазначає Грабовська І. [3,51].

В ряді праць сучасних українських вчених звучить тотожна думка про необхідність змін самих людських якостей, що зумовлюють напрями розвитку людства (Грабовська І., Черепанова С., Леутська Д, Бех І., Зязюн І., Зеліченко О., Іванова Т.). У концепції Киричука О. та Карпенко З. людина як цілісна особа проходить у своєму розвитку етапи від моносуб'єкта до полі – і метасуб'єкта і як метасуб'єкт гармонізує життя, досягає відчуття єдності з Космосом й завдяки розширенню індивідуальної свідомості ототожнюється із Вищою сутністю [6].

Карпенко І.М. пропонує своє бачення педагогічного пошуку – концепцію ноосферної педагогіки на основі катарсичного виховання, що полягає в усебічному розвитку людської особистості, формуванні ноосферного світосприйняття, світорозуміння і світоставлення, перетворення їх на повсякденну норму

суспільної поведінки [5].

В концепції дитиноцентризму Вишневецького І. шлях морального росту особистості має ієрархічну будову – від цінностей особистих – родинних – громадянських – національних до вселюдських. В загальнолюдські цінності учений вводить Природу, вказує основні завдання щодо розвитку ціннісного відношення до буття [2, 39-40].

Проте процес реалізації основних принципів вище вказаних концепцій на практиці проходить досить складно – відсутні особистісно і суспільно значущі ціннісні орієнтири. Сучасна школа ґрунтується переважно на знаннєвій парадигмі освіти, не готуючи випускника до усвідомлення своєї власної відповідальності за подальший еволюційний поступ цивілізації. Тому метою даної роботи є вирішення тих моральних цінностей, які є основою формування ноосферної моральної позиції. Випускник загальноосвітнього закладу має бути гармонійно збалансованою індивідуальністю, що в будь-який момент може зустрітися із альтернативним розвитком чи руйнуванням життя як свідомою особистістю. Розуміння того, що зло та руйнація є обов'язковим наслідком хибиного розвитку, повинно виробити глибоку відповідальність та індивідуальну активну позицію, що сучасними вченими тлумачиться як **ноосферна моральна позиція**. Це соціально обумовлена система установок, що регулює ставлення особи до явищ і навколишнього природного та соціального середовища, система понять, що мотивує сенс особистісного життя в контексті суспільного, відчуття власної сутності, своєї позиції в соціальній системі минулого і сьогодення, розумінню себе як життєдіяльної частини живої природи та соціуму.

Основні її показники: зріле інтелектуальне й духовне ставлення до життя; високий рівень інтересу до світопізнання, оволодіння системою наукового знання; розуміння суті філософського бачення й осягнення життя, здатність до наукових узагальнень емпіричних фактів життя, здатність до глибокого психологічного розуміння та інтерпретації життєвих явищ і подій [4, 128].

Формування ноосферної моральної позиції – цілеспрямований процес, який відповідає об'єктивним закономірностям розвитку природи і суспільства і є **синтезом знань** у цьому ж контексті, оскільки **людина є істота природна (біологічна), соціальна і духовна**. Тільки на такій основі вона спроможна пізнати світ у всій його багатогранності і саму себе в ньому, власні потенційні можливості – як інтелектуальні, так і моральні та творчі. Реалізація цих важливих компонентів людини можлива при умові **сформованості в людини потреби до синтезу знань у контексті Людина і Світ, прагнення пізнати закони їх розвитку та вирішення ролі людини в ньому й власної особи**. Саме усвідомлена потреба до збереження життя і людини в ньому спонукає до пошуку моральних основ коеволюції Людини і Природи, основ людського співжиття, життєтворчості особистості.

Одним із найважливіших чинників становлення ноосферної позиції є формування **екологічної свідомості як світоглядного принципу, що виводить особистість на високий рівень моральної культури**. Екологічна культура – важлива її складова. Найсуттєвішим моментом у вихованні екологічної культури у старшокласників є переорієнтація їх свідомості в іншу площину – з природоспоживацької в природозберігаючу, виховання таких форм комунікації з оточуючим середовищем, які ґрунтуються на принципі коеволюції дій і поведінки людини з довкіллям, акцентуація на таких ціннісних орієнтирах, які спрямують Людство в напрямку збереження себе і довкілля: переосмислення Буття особистості і життя людського суспільства, єдність природи і суспільства, людини і Природи як суб'єктів єдиного еволюційного космічного процесу, цінність особистості.

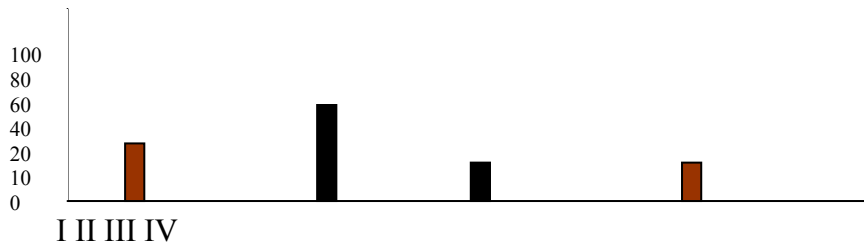
Цілеспрямована діяльність з метою становлення ноосферної моральної позиції набуває стратегічного значення і стає все актуальнішою у всіх ланках системи освіти. І перш за все – становлення нової, ноосферної, ціннісної оцінки **Буття – усвідомлення людиною її внутрібуттєвого статусу**. Це означає: “перестати інтерпретувати Світ як щось переважно зовнішнє по відношенню до себе, а себе як спостерігача його, усвідомити себе не просто породженням і частиною Буття, але його продовженням.. Однією із найважливіших особливостей загальнобуттєвої свідомості є розуміння людиною своєї належності до Буття, оскільки людина і Буття синтезуються і продовжуються одне в одному. Збереження Буття – захист основи основ і наш фундаментальний самозахист”, – підкреслює академік

Коган Л.А. Він наголошує, що таке, відмінне від усталеного, розуміння цінності Буття – це і є нове розуміння цінності людини в ньому. Буття, в якому ми зараз живемо – це людино-світо-ставлення. [7, 16-17].

При цьому слід враховувати, що ціннісним орієнтаціям старшокласників властиві суперечливість, систему їх цінностей можна визначати на декількох рівнях:

- перший рівень – споживацька позиція: сприйняття Природи і інших як засобу для власного самоствердження, задоволення власних потреб;
- другий рівень: нейтральна позиція – інформаційно-нейтральний стан – сприйняття інформації і відповідні дії на нейтральному емоційному тлі, усвідомлення себе поза проблемами Природи і суспільства;
- третій рівень – позитивне сприйняття інформації про проблеми довкілля і суспільства, і незначна активність в вирішенні їх;
- четвертий рівень – активна моральна позиція: внутрішня гармонія людини, що виявляється у відповідності до її слів і дій, її вимогливість стосовно себе як особистості, її честі й гідності, виконанні своїх обов'язків як громадянина не лише своєї держави, а й всієї планети.

Дослідження показали таке співвідношення ціннісних орієнтацій старшокласників:

Процентне співвідношення рівнів ціннісної екологічної позиції

Результати тестування дають підстави стверджувати, що у світогляді старшокласників переважають споживацьке (28 %) і нейтральне (байдуже – 53%) ставлення до Природи і суспільства. Основна причина – відсутність особистісної потреби до активної моральної позиції щодо суспільства, Природи і стосовно самої себе. Тому особливе значення має вироблення мотиваційно-потребнісної сфери особистості, пошук механізмів і засобів перетворення її у відповідні установки і цілі її перетворюючої діяльності, в практичну взаємодію з природним середовищем, виробленню готовності до розуміння Природи і себе, принципів неруйнівної поведінки щодо оточуючого, інших, самого себе. В навчально-виховному процесі мають бути задіяні дисципліни, що орієнтують педагога і вихованця на нове бачення Природи і себе. Одна із них – **аутогностика** – комплексна навчальна дисципліна, метою якої є забезпечення учнів чіткими і зрозумілими знаннями про фізіологію і психологію кожного із них як індивідуальності і як людини – **істоти родової**. Це конкретна наукова дисципліна, що розкриває функціональні зв'язки внутрішніх органів людини і показує зв'язок фізіології і психології, психофізіологічну специфіку індивіда, його психотип, дає змогу вибрати певну стратегію і технологію самопізнання, змісту своєї освіти (оскільки в кінцевому рахунку зміст освіти є змістом особистості) і стратегію побудови своїх життєвих програм.

Педагогічні заклади, що володіють досвідом ноосферної освіти (Боровська ноосферна школа, Новокузнецька антропологічна школа (Росія), школа-лицей №2 м. Рівне, міський колегіум м.Рівне) особливу увагу приділяють становленню екологічної культури старшокласника, яка вирізняється, перш за все, умінням досягати гармонії як зі своїм внутрішнім світом, так і зовнішнім. У цих закладах передбачається такий педагогічний вплив, який спрямований на розвиток розуміння того, що навколишній світ – це об'єкт постійної турботи людей, тому за збереження довкілля кожний несе персональну відповідальність. Формуванню екологічної культури сприяє введення курсу **феноменології**, спрямованого на розвиток уміння „конституювати” світ через здатність вироблення, переживання і переносу значень [8, 122-123].

Феноменологічне розуміння світосприйняття зводить його до відчуття й переживання часу, простору, тілесності, відчуття життя. Пізнання природи, її географічних, біологічних, екологічних закономірностей сприяє розвитку узагальнено-теоретичної уяви про неї як про Свій Природний Дім, відчуттю себе її невід'ємною складовою частиною. Ноосферні заклади впроваджують **герменевтику** – науку і мистецтво розуміння, що необхідна школярам не в меншій мірі, ніж грамотне читання і письмо. Герменевтика сприяє розвитку синтетичного розуміння світу і себе, критичного творчого мислення, тобто виховання в школярів **культури розуміння**.

Становленню ноосферної моральної позиції старшокласника ґрунтується на основі принципу неруйнівної поведінки як складової його морального досвіду, і який орієнтується на стимулюючий, актуалізуючий потенціал, що означає відповідно організовану педагогічну дію на дитину стимулів, які пов'язаних із природними об'єктами, що „актуалізують”, „включають” певні механізми розвитку моральної свідомості і сприяють становленню ноосферної позиції. Серед них вирізняються:

- метод екологічної ідентифікації – педагогічна актуалізація постановки учнем себе на місце того чи іншого природного об'єкта, „занурення” в простір, ситуацію, обставини, в яких він перебуває. Цей метод стимулює процес моделювання стану природних об'єктів, сприяє кращому розумінню цього стану, поглиблюючи тим самим уявлення школярів про певний природний об'єкт. Види роботи: асоціативні твори: „Я – хмаринка...”, „Я – бур'ян”, „Я – незахищене маленьке деревце” та ін.; рольові ігри, в яких учні отримують відповідні ролі й повинні вести себе відповідно зі своєю роллю та визначеною ситуацією (діалог між водою і камінням, дорогою, автомобілем, деревом тощо), рольові гри „Джунглі”, „Прадавні боги українців” тощо
- метод екологічної емпатії – педагогічна актуалізація співпереживання людиною стану природного об'єкта, а також співчуття йому.

Цей метод стимулює проєкцію, тобто перенесення учнем власного стану на природні об'єкти, переживання тих самих станів, які можуть відчувати рослини чи тварини, через ототожнення з ними (співпереживання), а також переживання власних емоцій і почуттів, що спричинив стан природних об'єктів (співчуття). На основі психологічних механізмів, актуалізованих цим методом, формується суб'єктивізація природних об'єктів. Тут любов і воля функціонують як могутній стимул духовно-морального ставлення школяра до тварин, рослин, які спонукають до їх збереження, до високоморального поведіння з оточуючим світом. Види роботи:

– екогазета: вся інформація подається від імені тварин, рослин, явищ природи, світ постає у баченні їх „очей”;

– біо-ринг: “Квітучі, колючі, повзучі”. Між групами “квітучих”, “колючих”, “повзучих” рослин, відбувається дискусія щодо їх “екологічної ніші”, впливу на довкілля, позитивне чи негативне бачення їх майбутнього, шляхи вирішення проблем;

– екологічний суд “Природа просить захисту” (від імені природних об’єктів, тварин, рослин подається скарга, іде розгляд, обговорення і винесення вироку);

– діалог-роздум: “Люди в морських глибинах”, “Що відчувають і що думають рослини?”, “Якби не було людської цивілізації – який вид тварин чи рослин панував би на планеті? та ін.

▪ метод екологічної рефлексії полягає в педагогічній актуалізації самоаналізу людиною своїх дій, спрямованих на світ природи, з точки зору їх екологічної відповідності. Цей метод стимулює усвідомлення школярами того, як їх поведінка могла б „виглядати” з погляду тих природних об’єктів, „інтереси” яких воно охоплює, і має важливе значення в корекції стратегії і створенні мотивації удосконалення індивідуальних технологій взаємодії з природними об’єктами. Види роботи:

– твори-роздуми: „Я і Буття”, “Людина – цар чи раб Природи?”, “Тварини – молодші брати наші. Чи молодші?” та ін.;

– інтерактивні форми роботи: мозковий штурм – учням пропонується світоглядна чи екологічна проблема, проходиться обговорення різноманітних ідей щодо її розв’язання (без втручання вчителя): “Озонові діри”, “Мінеральна вода – добре чи погано?”, “Екологічні проблеми нашого міста” та ін.;

– “піраміда” (снігова куля) – група (клас) поділяється на пари, які виконують певне завдання. Через деякий час пари об’єднуються і продовжують обговорення. Цей процес триває, доки всі групи в класі не об’єднуються в одну. Наприклад, проблема води, повітря, диких та домашніх тварин,

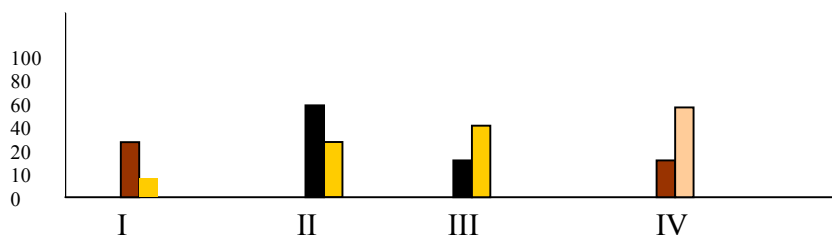
– проектна робота – завданням є розробка власної моделі, процедури, схеми, вирішення яких сприяє мотивації особистісного емпатійного ставлення до проблем природи. Цікавим різновидом такої роботи є захист кумедних проектів: “Про одомашнення білих ведмедів”, “Про випуск п’ятиколісних машин”, “Про досвід мурашиного суспільства”, “Про заміну міських автобусів на повітряні кулі”

Методологічна реалізація цих принципів і методів є найефективнішою в умовах еколого-психологічного тренінгу – комплексної форми екологічної освіти, що ґрунтується на методології соціально-психологічного тренінгу і спрямованої на корекцію ноосферної свідомості його учасників.

Еколого-психологічний тренінг спрямований на вирішення таких завдань:

- корекція, формування і розвиток екологічних установок учасників, в першу чергу подолання антропоцентричного прагматичного ставлення до природних об’єктів;
- корекція мети взаємостосунків людини з природними об’єктами;
- навчання навичкам і умінням такої взаємодії;
- розвиток перцептивних можливостей учасників при їх контактах із природними об’єктами;
- розширення „індивідуального екологічного простору” [Ясвин].

Експериментальна перевірка ефективності цих видів роботи та еколого-психологічного тренінгу показала, що у її учасників збільшуються показники психологічної близькості зі світом природи, інтенсивності суб’єктивного відношення до природи, зростає інтерес до природи і прагнення до взаємодії з природними об’єктами, зменшуються показники ворожого чи байдужого ставлення до природних об’єктів, руйнується світоглядне протистояння людини з іншими живими істотами.

Результати тестування показали значне збільшення показників IV позиції активного морального відношення до природи, суспільства та самого себе як частинки природи – 47%, збільшилися показники і III позиції – до 36,5%, показники I – значно зменшилися – до 11%,

Висновки: Отже, становлення ноосферної моральної позиції – нагальна необхідність подальшого еволюційного розвитку цивілізації, коеволюції Природи і Людини. Формування її – першочергове завдання сучасної школи. В основі нових освітньо-виховних концепцій мають бути вирішені основні положення ноосферної теорії В.І.Вернадського, задіяні психолого-педагогічні напрацювання герменевтики, феноменології, аутогностики, вироблені нові методи й прийоми, які допоможуть дитині піднятися на такий рівень у світосприйнятті і світоставленні, який би сприяв гармонійному розвитку особистості у відповідності із законами розвитку Природи і суспільства. Ціннісна ноосферна моральна позиція є основою формування високого рівня моральної культури на ноосферних цінностях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский В.И. Научная мысль как планетарное явление.– М.: Мысль, 1991. – 356 с.
2. Вишневецький О. Дитиноцентризм і системно-ціннісний підхід до змісту виховання //Рідна школа. – 1998. –

№2. –С.37-40.

3. Грабовська І. Особистісні виміри екології //Генеза. –1994.– №2. – С.50-56.
4. Єрмаков І.Г. Психологія життєтворчості: Навчально-методичний посібник. – К.:ІЗіМН, 1996.–792 с.
5. Карпенко І.М. Духовний ідеал ноосфери і катарсична сутність виховання. //Педагогіка і психологія. – 1998. – №2.– С.5-8.
6. Киричук. О.В., Карпенко З.С. Рівні суб'єктивності та індикатори духовності людини //Педагогіка і психологія. – 1995. – №3. – С.16-21.
7. Коган Л.А. Закон сохранения Бытия //Вопросы философии. – 2001. – №10.– С.11-19.
8. Личкових В.Світовідношення як переживання (феноменологія, онтологія і естетика „життя миттєвістю”)// Філософська і соціологічна думка. – 1993. – №5. – С.121-136.
9. Ясвин А. Психолого-педагогическая коррекция субъективного отношения к природе в процессе экологического воспитания //Вопросы психологи. – 1998. – №3.– С.3-1

Резюме. В статті акцентується увага на екологічному вихованні як основі формування ноосферної моральної позиції людини, виділяються напрямки, методи і прийоми становлення екологічної культури старшокласників.

Ключевые слова: ноосферная моральная позиция, ноосферные ценности, экологическая культура.

Summary. The article deals with the problem of ecological education as the basis point in formulation the neosphere moral position of a person, it defines the directions, methods and forms of formulation the ecological culture of pupils.

Key words: neosphere moral position, neosphere values, ecological culture.

Одержано редакцією 08.09.2005

УДК 37.026:371.3

М.В. КУКАЛЕЦЬ

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Резюме. У статті розглядаються дидактичні аспекти підготовки учнів загальноосвітньої школи до засвоєння змісту навчального матеріалу засобами навчальних ситуацій.

Ключові слова: підготовка учнів до засвоєння навчального матеріалу, навчальні ситуації, пізнавальні інтереси, навчальний матеріал, побудова навчального матеріалу.

Постановка проблеми. Розвиток творчої особистості учня, його індивідуальних здібностей, потребує використання інноваційних технологій. Реальний стан освіти засвідчує, що у сучасній школі переважає традиційне навчання. У зв'язку з цим виникла потреба пошуку нових підходів до організації навчального процесу. Важливими, на нашу думку, є навчальні ситуації, які сприяють збудженню пізнавальних інтересів учнів, спонукають їх до самостійної пошукової діяльності.

Реформування галузі освіти передбачає широке впровадження у навчальний процес сучасних інформаційних та педагогічних технологій.

За час незалежності визначились пріоритетні методологічні засади розвитку освіти в Україні, прийняті законодавчі документи та програми, які окреслюють її перспективи.

Гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці вимагає від сучасної школи творчого застосування нових педагогічних ідей. Це ставить перед дидактикою та методикою ряд важливих завдань: пошук нових форм, методів та технологій, які відповідають навчальним, фізіологічним та психологічним особливостям учнів певної вікової групи.

Ці завдання можна виконати лише тоді, коли учні за допомогою вчителя чітко усвідомлять свою роль у навчальному процесі, визначать шляхи і способи задоволення особистих потреб та інтересів.

Виходячи з цього, учнів необхідно готувати до вивчення навчального матеріалу так, щоб вони усвідомили необхідність його засвоєння. Лише тоді, коли діти переконані у необхідності знань, вони не тільки сприймуть їх від учителя, але й з бажанням здобудуть самостійно.

На необхідності підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу вказували такі відомі вчені, як Я.А.Коменський, К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський, М.А.Данилов, М.М.Скаткін, Г.С.Костюк, В.О.Онищук, О.Я.Савченко, вони розглядали її у різних аспектах та інтерпретаціях.

М.А.Данилов вважає, що навчання на уроці проходить через навчальні ситуації, які є структурними елементами уроку. Навчальні ситуації він поділяє на однорідні та неоднорідні. На його думку, учнів потрібно включати у серію взаємопов'язаних навчальних ситуацій, які визначають логіку зв'язку між її елементами. Автор виділяє три види навчальних ситуацій. До навчальних ситуацій першого виду М.А.Данилов відносить ситуації, в яких учитель виступає основним джерелом знань і сам контролює обсяг і темп подачі нового матеріалу. Навчання здійснюється методом пояснення, розповіді, лекції.

У навчальних ситуаціях другого виду самі учні мають можливість контролювати темп і обсяг засвоєння. За допомогою таких навчальних ситуацій забезпечується максимальний рівень самостійності, учні отримують знання із різноманітних джерел, учитель тільки керує їхнім сприйняттям.

ЗМІСТ

<i>Переднє слово ректора РДГУ Постоловського Р.М.</i>	3
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання	4
<i>Лісова С.В.</i> Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива	13
<i>Безкорвайна О.В.</i> Гуманістичні ціннісні орієнтири як основа формування толерантної особистості сучасного підлітка	17
<i>Хамедюк Н.С.</i> Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності	23
<i>Рабченюк Т.С.</i> Особливості виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі	27
<i>Матюхіна Н.В.</i> Розвиток творчої обдарованості учнів у процесі навчально-виховної діяльності вчителя	32
<i>Дем'янюк Б.П.</i> Формування наукового світогляду школярів при викладанні фізики у сучасній школі	36
<i>Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І.</i> Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної „школи – родини”	39
<i>Черній А.Л.</i> Організаційно-педагогічні засади виховного процесу в організації пласт	44
<i>Сойчук Р.Л.</i> Контрасти американської системи виховання	46
<i>Тимощук Н. С.</i> Оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання таршокласників у позакласній роботі	49
<i>Пилипей О.В.</i> Використання інтерактивних методик в навчально-виховній роботі вчителя-словесника	54
<i>Назаренко Г.А.</i> Культура міжетнічних відносин старшокласників: результати констатуючого етапу експерименту та завдання виховної діяльності	58
<i>Чернишина В.М.</i> Формування ціннісних орієнтацій в системі діяльності педагогічного колективу	63
<i>Кириленко С.В.</i> Громадянська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я	67
<i>Косарєва Н.І.</i> Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу	70
<i>Павелків О.М.</i> Формування в учнів інтересу до підприємницької діяльності у процесі оволодіння економічним розрахунком	73
<i>Павелків Р.В.</i> Експериментальне вивчення особливостей самостійності сучасних молодших школярів	76
<i>Оржеховська В.М.</i> Превентивна педагогіка – наука пізнання	80
<i>Левківський М.В.</i> Соціальна зрілість старшокласників (підходи до формування)	85
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування ноосферної моральної позиції старшокласників	87
<i>Кукалець М.В.</i> Дидактичні аспекти підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу	91
<i>Гавлітіна Т.М.</i> Завдання і зміст національно-патріотичного виховання підлітків в позашкільних навчальних закладах	95
<i>Кособуцька Г.П.</i> Кредитно-модульна система: завдання, пошук, результати у вищому навчальному закладі	98
<i>Наумчук Г.І.</i> Духовність і формування особистості майбутнього вчителя	103
<i>Дупак Н.В.</i> Зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти	107
<i>Красовська О.О.</i> Естетична освіта студентів педагогічного факультету	113
<i>Крижановська Т.І.</i> Шляхи оновлення професійної підготовки музикантів-педагогів у курсі “історія музики”	116
<i>Петренко О.Б.</i> Громадянська спрямованість діяльності українських просвітителок кінця ХІХ – початку Х ст.	119
<i>Федорченко Т.Є.</i> Проблеми ненасильства в контексті дитячої безпритульності	122
<i>Габова Л.І.</i> ВІЛ/СНІД як чинник погіршення репродуктивного здоров'я неповнолітніх	125
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Основи роботи з вокальним ансамблем	128
<i>Graca Tadeusz</i> Etapy kształtowania umiejętności w kształceniu zawodowym	132
<i>Рабченюк Т.С.</i> Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру	135
<i>Ціпан Т.С.</i> Громадське виховання в умовах дитячо-юнацького руху: історичний аспект	141
<i>Якимчук М.Ю.</i> Особливості навчання і виховання обдарованих дітей	148
<i>Відомості про авторів</i>	152

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Дем'янюк Т.Д.*

Відповідальний за підготовку збірника до видання *Янцур М.С.*

Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*

Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 12.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,86. Обл. вид. арк. 23,19. Замовлення № 1/6. Наклад 120

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне:
РДГУ, 2005. – 155 с.**

ISBN 966 – 7281 – 08 – 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20